

BARBARA BOROWICZ

Absolwent na lokalnym rynku pracy – szanse i zagrożenia

Zatrudnienie i bezrobocie są niezwykle ważne dla młodych osób kończących naukę oraz tych, którzy pozostają bez pracy po ukończeniu szkoły. Z psychologicznego punktu widzenia zatrudnienie można określić jako formę działalności człowieka, która jest pracą dającą przychód pieniężny, będącą kontraktem obowiązującym dwie strony i powodującą dobrowolną wymianę zależności — praw i obowiązków.

Jak podaje D. Dobrowolska „[...] w większości wypadków praca stanowi wartość samoistną, wykraczającą poza jej znaczenie materialne. Sens pracy polega czy to na realizacji własnych zdolności, na wyrażaniu samego siebie w sposób twórczy, czy też na samej aktywności, której rodzaj nie ma znaczenia. Potrzeba twórczości — pisze psychiatra A. Kępiński — tj. narzucania otoczeniu swej wizji świata, jest jedną z zasadniczych cech człowieka. Nie chodzi tu o jakość twórczości: pracą twórczą może być sprzątanie na ulicy, a może nią być praca artystyczna czy naukowa. Kryterium różnicującym jest tu poczucie tworzenia, tj. realizowania własnego planu”.

Jeżeli próbujemy oceniać, jaką rolę w życiu człowieka spełnia praca i jakie mogą być konsekwencje jej braku, to okazuje się, że w dziejach ludzkości funkcja pracy i niepracy zmieniała się w sposób bardzo istotny. Starożytni Grecy uważali, że jedynie „praca twórcza” jest odpowiednia dla człowieka wolnego i dzięki niej może on osiągnąć pełnię człowieczeństwa. Natomiast w XX w. traktuje się ją jako warunek niezbędny do przeżycia człowieka, do jego rozwoju osobistego, samoaktualizacji.

Teorie samoaktualizacji przyjmują, że człowieka stwarza jego własna praca, dzięki której ma on możliwość wykorzystania własnych zdolności, wyuczenia się nowych umiejętności, co powoduje wzrost jego możliwości intelektualnych.

Według Masłowa, jak podaje też Dobrowolska, człowiek znajdujący się na drodze samoaktualizacji jest osobą:

- posiadającą pracę, w której wykorzystuje swe możliwości,
- zdrową,

- mającą w wystarczającym stopniu zaspokojone elementarne potrzeby,
- wyznającą system wartości takich, jak: prawda, całościowość, doskonałość, samowystarczalność.

Dzięki pracy jednostka zapewnia sobie poczucie bezpieczeństwa finansowego, zaspokaja swą potrzebę osiągnięć, sukcesów, towarzystwa i współdziałania z innymi ludźmi, ćwiczy swe zdolności, pobudza zainteresowania, stawia sobie wymagania, których spełnienie podtrzymuje jej zdrowie psychiczne.

Konsekwencje braku pracy mogą być różnie odczuwane w zależności od sytuacji, w jakiej znajduje się jednostka. Szczególnie dotkliwe bywają one dla osób, które mają pozytywny stosunek do pracy lub swoją szansę życiową widzą poprzez realizację kariery zawodowej.

Z psychologicznego punktu widzenia konsekwencje pozostawiania bez pracy możemy podzielić na cztery grupy:

- Pierwsza wiąże się z pogorszeniem kondycji psychicznej, przejawiającej się w odczuwaniu bezsilności, bezradności, utracie wiary w siebie, w swoje siły i umiejętności, skłonności do depresji — co powoduje ogólny brak aktywności. Im dłuższy okres pozostawiania bez pracy, tym niższa samoocena powodująca ograniczenie działań mających bezpośredni wpływ na możliwość uzyskania pracy.

- Druga polega na braku strukturalizacji życia codziennego. Młoda osoba, która ukończyła szkołę i nie może znaleźć zatrudnienia, traci wszelkie ramy czy naciski, które strukturalizują jej czas, porządek dnia i ukierunkowują aktywność, zyskuje zaś „czas wolny”. Często w opinii młodych osób nadmiar czasu powoduje zmniejszenie ich aktywności oraz motywacji do działania.

- Trzecia powoduje koncentrację na sobie. Brak ram czasowych i wyraźnych punktów odniesienia w codziennej aktywności powoduje przemieszczenie jednostki z warunków, które były jej dobrze znane, do nowej rzeczywistości, często nieokreślonej, niechcianej. Budzi to zwykle poczucie niepewności, wpływa na obniżenie samooceny oraz powoduje uzależnienie się od ocen innych ludzi.

- Czwarta dotyczy izolacji społecznej i konfliktów interpersonalnych. Najczęstszym motywem ograniczania kontaktów społecznych są motywy psychologiczne, choć pogorszenie sytuacji finansowej też odgrywa dużą rolę. Człowiek, który nie może znaleźć pracy, wyczerpuje często swoją energię na próbach radzenia sobie z samym sobą i rodziną, żyje tymi problemami i może się czuć nimi zmęczony. Obniżenie własnej wartości, poczucie, że „jestem gorszy, nie radzę sobie”, zwykle doprowadza do odczuwania niechęci do samego siebie, a także do innych ludzi.

Ta krótka charakterystyka psychologicznych konsekwencji bezrobocia ukazuje, co dzieje się z osobą, która chce pracować, ale natrafia na przeszkody uniemożliwiające jej podjęcie zatrudnienia. Jest to również punkt wyjściowy do

określenia, jak przeciwdziałać pojawieniu się poczucia bezradności, bezsilności, które są jednym z podstawowych objawów pogarszania się kondycji psychicznej bezrobotnego. Najczęściej biorą się one z braku pomysłu na działanie lub niemożności zrealizowania go, bądź też z lęku wynikającego z niepewności co do jego rezultatów.

Bezradność rozumiana w szerokim zakresie oznacza, że jednostka jest obiektywnie bezradna, jeżeli prawdopodobieństwo osiągnięcia przez nią sukcesu bądź uniknięcia niepowodzenia jest takie samo bez względu na to, czy będzie działała, czy też nie będzie nic robić.

Obiektywność oznacza, że sytuacja w rzeczywistości jest taka, iż każde działanie jest nieskuteczne. Często jednak w przypadku osób bezrobotnych bywa tak, że opinia o własnej bezradności jest opinią czysto subiektywną, a wnikliwe rozpatrzenie sytuacji wykazuje, że możliwe jest podjęcie działania, które wpłynęłoby na wzrost prawdopodobieństwa osiągnięcia sukcesu.

Można więc przypuszczać, że konsekwencji tych można by uniknąć lub ograniczyć ich natężenie, gdyby osoba zainteresowana podjęciem pracy miała odpowiednią wiedzę o lokalnym rynku pracy oraz została odpowiednio przygotowana do samodzielnego poruszania się po nim.

Z codziennej praktyki doradców zawodowych zatrudnionych w Rejonowym Urzędzie Pracy w Tarnowie wynika, że rzeczywiście tak jest. Większość osób kierowanych lub zgłaszających się z własnej inicjatywy po poradę nie rozumie potrzeby znajomości zasad skutecznego poszukiwania pracy. Często też nie chce przyjąć do wiadomości, że osiągnięcie sukcesu — czyli znalezienie pracy — zależy w głównej mierze od niej samej, od tego, w jakim stopniu pozna lokalny rynek pracy, czy przygotowuje się do poszukiwania pracy wszystkimi możliwymi sposobami, a także, ile czasu na to poświęci i czy będzie działać systematycznie.

Zrozumienie przez bezrobotnego konieczności poznania lokalnego rynku pracy oraz przygotowania się do podejmowania samodzielných działań w celu uzyskania zatrudnienia jest podstawą do rozpoczęcia przez doradcę zawodowego działań polegających na ustaleniu indywidualnego planu zatrudnienia.

Poradnictwo zawodowe jest procesem, w którym doradca zawodowy i bezrobotny pracują wspólnie, aby ten ostatni mógł osiągnąć lepsze zrozumienie samego siebie oraz rynku pracy i mógł realistycznie wybrać zajęcie i dostosować się do wymagań, jakie ten rynek stawia.

Problematyka bezrobocia wśród młodzieży stale pozostaje w kręgu żywego zainteresowania pracowników Systemu Urzędów Pracy. Uwarunkowania prawne stwarzające absolwentom możliwość rejestracji w rejonowych urzędach pracy i uzyskanie prawa do pobierania zasiłku doprowadziły do efektu zupełnie innego niż zakładany, tzn. braku lub niewielkiej aktywności młodych

ludzi w okresie pierwszych miesięcy po zarejestrowaniu się, aż do chwili wy-czerpania prawa do zasiłku.

W rejonie działania RUP w Tarnowie liczba bezrobotnych absolwentów i ich odsetek w ogólnej liczbie bezrobotnych w latach 1993—1997 kształtowały się tak, jak to przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1

Liczba bezrobotnych absolwentów w rejonie działania RUP Tarnów w latach 1993—1997

Lp.	Rok	Bezrobotni absolwenci wg stanu na koniec grudnia	
		w liczbach bezwzględnych	w odsetkach ogółem
1	1993	2234	11,1%
2	1994	2007	11,2%
3	1995	2054	11,0%
4	1996	1171	6,8%
5	1997	1046	7,7%

Jak widać z załączonego w Aneksie wykresu I, wzmożony napływ absolwentów w latach 1993—1997 następował w pierwszych miesiącach po zakończeniu nauki w szkołach, tj. w okresie lipiec—październik. Szczegółową analizę napływu i odpływu rejestrujących się absolwentów w poszczególnych miesiącach 1997 r. przedstawia wykres II (Aneks).

Tabela 1 ukazuje, że w 1996 roku liczba zarejestrowanych absolwentów zmniejszyła się o ok. 40% w stosunku do poprzednich lat. Nie oznacza to, że w ogóle liczba absolwentów w skali kraju obniżyła się, lecz zmiana ustawy o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu, która weszła w życie 1 marca 1996 r., pozbawiła absolwentów prawa do zasiłku, zmniejszając ich motywację do rejestrowania się w urzędach pracy. Spowodowała też z jednej strony przyspieszenie decyzji o konieczności poszukiwania pracy, przeszkoleniu czy o podjęciu dalszej nauki, z drugiej natomiast zwiększenie poczucia zagrożenia, zagubienia, bezsilności, wynikające najczęściej z braku przygotowania do samodzielnego radzenia sobie na rynku pracy.

Nie znając dobrze samych siebie, swoich możliwości zawodowych i metod poszukiwania pracy, młode osoby często nie podejmują żadnych działań, aby uzyskać zatrudnienie.

Ludzie młodzi w wieku do 24 lat, w tym absolwenci szkół ponadpodstawowych, stanowią jedną z poważniejszych grup ryzyka na rynku pracy w rejonie działania RUP w Tarnowie (zob. tab. 2 oraz wykresy 1 i 2). Obserwuje się, że udział osób pozostających bez pracy w tej kategorii wiekowej jest znacznie wyższy niż w pozostałych. W końcu 1997 r. w rejonie tarnowskim zanotowano 5119 osób w wieku do 24 lat. Populacja ta stanowiła 37,6% ogółu bezro-

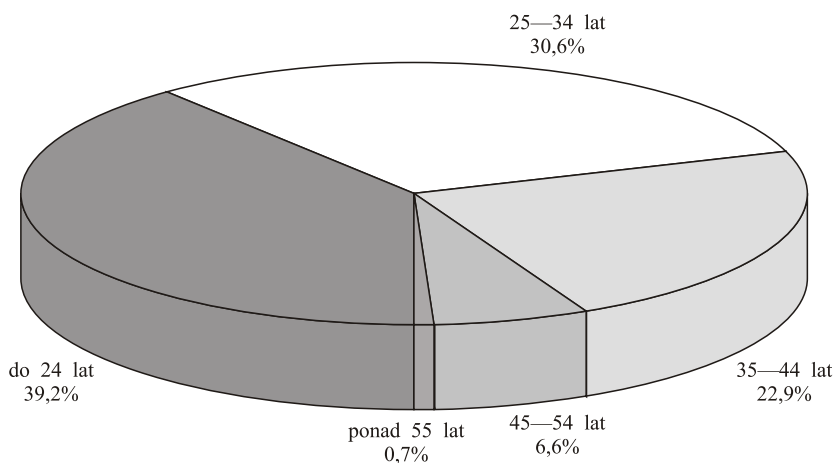
Tabela 2

Struktura wiekowa bezrobotnych w rejonie działania RUP Tarnów w latach 1996—1997

Lp.	Wiek bezrobotnych	Stan na 31.12.1996 r.		Stan na 31.12.1997 r.	
		w liczbach bezwzględnych	w odsetkach do ogółu	w liczbach bezwzględnych	w odsetkach do ogółu
	Ogółem	17239	100,0%	13591	100,0%
1	15—17 lat	4	0,1%	6	0,1%
2	18—24 lat	6742	39,1%	5113	37,6%
3	25—34 lat	5269	30,6%	4216	31,0%
4	35—44 lat	3951	22,9%	3240	23,8%
5	45—54 lat	1143	6,6%	921	6,8%
6	55—59 lat	108	0,6%	78	0,6%
7	60 i więcej lat	22	0,1%	17	0,1%

Wykres 1

Struktura wiekowa bezrobotnych — stan na koniec 1996 r.

botnych, podczas gdy w kategorii wieku 45—54 lata wskaźnik ten kształtował się na poziomie 6,8%.

W województwie tarnowskim udział bezrobotnych absolwentów w ogóle bezrobotnych jest jednym z najwyższych w kraju. Wg stanu na koniec 1996 r. udział ten wynosił w kraju 3,6%, w województwie tarnowskim 6,2%. W rejonie działania RUP w Tarnowie wskaźnik ten przekroczył średnią w województwie i wynosił aż 6,8% ogółu bezrobotnych. W 1997 r. problem ten nasilił się, gdyż wg danych na koniec roku udział bezrobotnych absolwentów w ogóle bezrobotnych wyniósł 7,7%, zarówno na terenie województwa tarnowskiego, jak i w rejonie działania RUP Tarnów, co ilustruje tabela 3.

Wykres 2

Struktura wiekowa bezrobotnych — stan na koniec 1997 r.

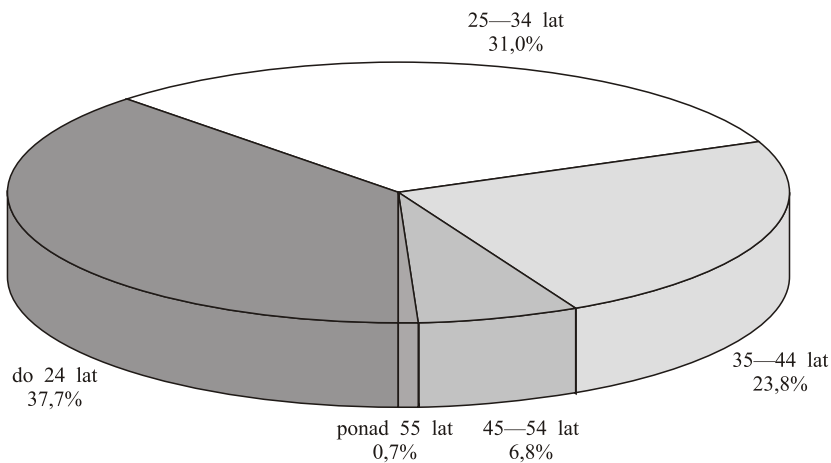

Tabela 3

Napływ bezrobotnych absolwentów do ewidencji rejonowych urzędów pracy województwa tarnowskiego w poszczególnych miesiącach 1997 r.

Wyszczególnienie	Województwo — napływ*	Województwo — stan na koniec miesiąca**	Rejon tarnowski — napływ*	Rejon tarnowski — stan na koniec miesiąca**
styczeń	251 (6,6%)	2413 (5,4%)	105 (6,3%)	1044 (6,0%)
luty	222 (8,0%)	2342 (5,3%)	105 (9,1%)	1000 (5,8%)
marzec	136 (6,2%)	2054 (4,8%)	51 (5,6%)	884 (5,4%)
kwiecień	142 (6,3%)	1837 (4,5%)	53 (5,5%)	792 (5,1%)
maj	134 (6,2%)	1500 (3,9%)	57 (5,9%)	612 (4,1%)
czerwiec	1444 (34,8%)	1558 (4,0%)	735 (39,5%)	700 (4,7%)
lipiec	1614 (45,3%)	2439 (6,6%)	713 (45,2%)	1081 (7,4%)
sierpień	754 (27,4%)	2486 (6,9%)	376 (29,6%)	1117 (7,9%)
wrzesień	1154 (35,9%)	2754 (7,9%)	549 (37,5%)	1228 (9,0%)
październik	827 (25,6%)	2910 (8,5%)	302 (24,2%)	1202 (9,0%)
listopad	467 (12,8%)	2759 (7,9%)	171 (12,3%)	1073 (7,9%)
grudzień	421 (13,0%)	2767 (7,7%)	135 (11,1%)	1046 (7,7%)
Ogółem	7566		3352	

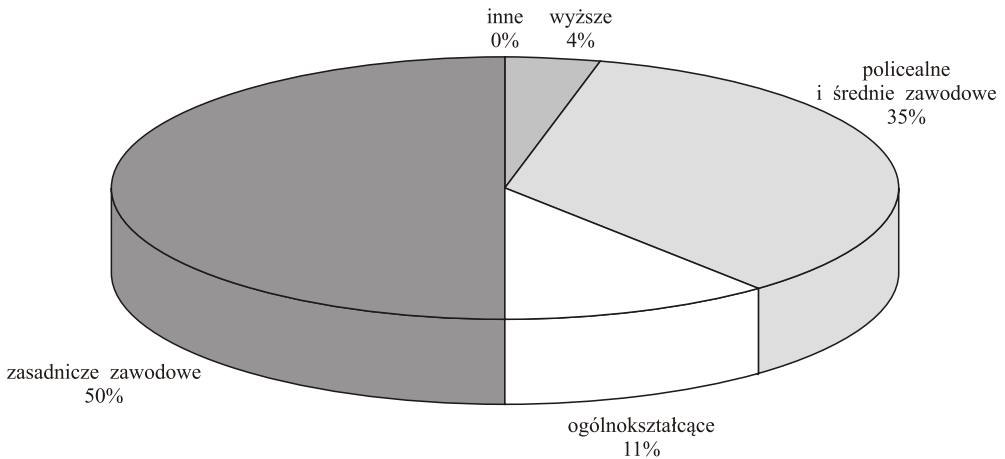
* W nawiasach podano udział % absolwentów zarejestrowanych w miesiącu do ogółu bezrobotnych zarejestrowanych w miesiącu.

** W nawiasach podano udział % absolwentów do ogółu bezrobotnych na koniec miesiąca.

Wśród rejestrujących się absolwentów najwięcej jest osób, które ukończyły zasadnicze szkoły zawodowe — około 50%, a najmniej — studia wyższe — 3,7% (por. wykres 3). Poziom wykształcenia w sposób bardzo istotny wpływa na długość pozostawania w rejestrze bezrobotnych, gdyż na 125 zarejestrowanych absolwentów z wyższym wykształceniem na koniec roku bez pracy po-

Wykres 3

Absolwenci zarejestrowani w 1997 r. wg wykształcenia

Dane zaokrąglono do liczb całkowitych.

zostały już tylko 23 osoby (18%).

W 1997 r. w Rejonowym Urzędzie Pracy w Tarnowie zarejestrowano 3352 absolwentów, posiadających następujące wykształcenie:

- zasadnicze zawodowe — 1664 osoby (49,6% ogółu), w tym 758 kobiet,
- policjalne i średnie zawodowe — 1184 osoby (35,3% ogółu), w tym 747 kobiet,
- ogólnokształcące — 366 osób (10,9% ogółu), w tym 303 kobiety,
- wyższe — 125 osób (3,8% ogółu), w tym 75 kobiet,
- inne — 13 osób (0,4% ogółu) w tym 7 kobiet.

Jak widać z wykresu III (Aneks), wśród zarejestrowanych absolwentów kobiety przeważają w grupie osób z wykształceniem ogólnokształcącym (82,8%), policjalnym i średnim zawodowym (63,1%), wyższym (60%). Jedyne wśród absolwentów z wykształceniem zasadniczym zawodowym bezrobotne kobiety stanowią mniejszość (45,6%).

W okresie 1993—1997 kobiety stanowiły większość wśród rejestrujących się absolwentów, jednak w 1997 roku ich udział (53,6%) był nieco niższy niż udział kobiet w ogólnej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych (58,5%).

Tabela 4

Liczba bezrobotnych absolwentów w rejonie działania RUP Tarnów w latach 1993—1997

Lp.	Rok	Bezrobotni absolwenci wg stanu na koniec grudnia		
		ogółem	w tym kobiety	
			w liczbach bezwzględnych	w odsetkach do ogółu
1	1993	2234	1138	50,9%
2	1994	2007	1177	58,6%
3	1995	2054	1203	58,6%
4	1996	1171	741	63,3%
5	1997	1046	561	53,6%

Szczegółową analizę napływu i stanu absolwentów z podziałem na płeć rejestrujących się w 1997 r. przedstawiają wykresy IV i V (Aneks).

Pracownicy RUP w Tarnowie, dostrzegając zakres zjawiska i zdając sobie sprawę z wagi problemu, inicjują różnorodne działania oraz podejmują współpracę z wieloma instytucjami i organizacjami. Współpracujemy z Komendą Wojewódzką Ochotniczego Hufca Pracy, Zarządem Wojewódzkim Związku Młodzieży Wiejskiej, Komendą Chorągwi Związku Harcerstwa Polskiego, Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną.

W celu ograniczenia zjawiska bezrobocia wśród młodzieży podjęto między innymi następujące inicjatywy:

— Wspólnie z Tarnowskim Ośrodkiem Pomocy Psychologicznej zrealizowano 6-miesięczny program opracowany przez Polskie Towarzystwo Psychologiczne. Celem tego programu o nazwie Psychologiczna Akademia Młodzieży było przeciwdziałanie upowszechniającej się wśród polskiej młodzieży postawie bierności wynikającej nie tyle z utraty zdolności do inicjatywy, ile głównie z zablokowania konstruktywnie wykorzystywanej energii. Zajęcia ukierunkowane były na to, aby pomóc młodym ludziom zidentyfikować osobiste predyspozycje i preferencje, a w rezultacie podjąć optymalną decyzję co do dalszej drogi życiowej.

— Rejonowy Urząd Pracy w Tarnowie, jako jeden z pierwszych w Polsce, utworzył Klub Aktywnie Poszukujących Pracy. Podstawowym zadaniem Klubu Pracy jest pobudzenie i wzmożenie aktywności osób bezrobotnych oraz przygotowanie ich do samodzielnego i skutecznego poszukiwania pracy. Już w 1992 r. zostały przeprowadzone zajęcia pilotażowe, a od marca 1993 r. Klub działa nieprzerwanie do dnia dzisiejszego. Uczestnikami zajęć są głównie ludzie młodzi, znaczną ich część stanowią absolwenci. W okresie od lipca do września, w związku z nasileniem liczby rejestrujących się absolwentów, zajęcia są organizowane specjalnie dla tej grupy. Z tej formy pomocy w 1997 r. skorzystało 146 absolwentów z ogólnej liczby 488 uczestników.

— Chcąc bliżej poznać oczekiwania rejestrujących się młodych ludzi,

przeprowadzono w 1995 r. badania ankietowe wśród 761 absolwentów. Wnikliwa analiza wykazała, że ponad 70% ankietowanych zamierza skorzystać z pomocy udzielanej przez pracowników tutejszego Urzędu. Najczęściej wybieraną formą pomocy była porada indywidualna, udzielana przez doradcę zawodowego. Ponad połowa badanych zainteresowana była wzięciem udziału w kursach organizowanych bezpłatnie przez Urząd Pracy w celu podwyższenia lub uzyskania nowych kwalifikacji zawodowych. Zaledwie 29% ankietowanych wyraziło przekonanie, że znajdzie pracę w swoim zawodzie, natomiast zdecydowana większość nie była tego pewna lub stwierdzała, że tak się nie stanie.

— Kolejnym naszym działaniem mającym na celu zwiększenie szans młodych osób na uzyskanie pracy jest program Aktywizacji Bezrobotnej Młodzieży, przeznaczony dla osób w wieku od 18 do 24 lat. Program zakłada podjęcie działań mających na celu informowanie, edukowanie, aktywizowanie uczestników, zmieniając w ten sposób ich przekonanie o własnej bezradności w poczucie odpowiedzialności za własną karierę zawodową, a także stworzenie młodzieży dogodnych warunków do nabycia tych wszystkich umiejętności, które są niezbędne do uzyskania zatrudnienia. Uczestnicząc w programie, młodzi ludzie uzyskują szansę zapoznania się z zasadami planowania przyszłości poprzez określanie realistycznych, możliwych do zrealizowania i osiągnięcia własnych celów zawodowych. Program realizowany jest od lipca 1997 r. i zostanie zakończony w czerwcu 1998 r. Jak wynika ze wstępnej analizy, z grupy 118 absolwentów biorących udział w programie zaledwie 15% nie zostało dotychczas zaktywizowanych.

Zgodnie z ogólnoeuropejskimi trendami w poradnictwie zawodowym naszymi działaniami obejmujemy również młodzież uczącą się. Przeprowadzanie treningów aktywności, udzielanie indywidualnych porad i konsultacji uczniom zarówno na terenie szkół, jak i Urzędu Pracy ma na celu wykreowanie aktywnej postawy młodej osoby wobec przemian zachodzących na rynku pracy.

Oprócz korzystania z wszelkich działań inicjowanych przez tutejszy Urząd Pracy, absolwenci mają możliwość skorzystania z następujących form aktywizacji, których koszty pokrywane są z Funduszu Pracy: stanowisk dla absolwentów, staży dla absolwentów, interwencyjnych miejsc pracy, robót publicznych, a także pożyczek na podjęcie działalności gospodarczej. Tworzenie wymienionych stanowisk pełni dwojaką funkcję: z jednej strony zachęca pracodawców do zatrudniania osób młodych, często nie posiadających praktycznego przygotowania, z drugiej — umożliwia absolwentom nabycie doświadczenia zawodowego, które jest niezbędnym warunkiem do dalszego zatrudnienia.

W przypadku posiadania kwalifikacji zawodowych wymagających uzupełnienia absolwent może zostać skierowany na szkolenie, którego całkowite koszty pokrywa Urząd Pracy.

Największym zainteresowaniem wśród absolwentów cieszą się kursy: komputerowe, sekretarek, księgowości, marketingu i zarządzania. W 1997 r. z tej formy pomocy skorzystało 122 absolwentów.

Mimo wielu trudności, na jakie natrafia absolwent poszukujący pracy, najważniejszym czynnikiem warunkującym osiągnięcie sukcesu zawodowego jest właściwa motywacja połączona z odpowiednim przygotowaniem i konsekwencją w działaniu. Dlatego bardzo ważna jest znajomość samego siebie, swoich mocnych stron, jak również przysługujących praw, aby wykorzystać wszystkie możliwości zwiększające szansę na sukces.

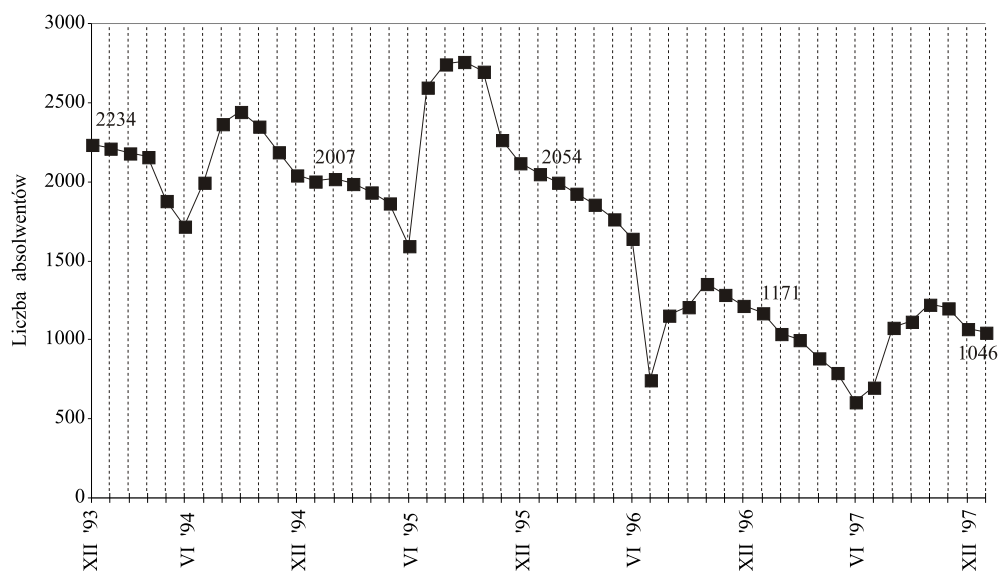
Bibliografia

- Bańka A., *Bezrobocie — podręcznik pomocy psychologicznej*, Poznań 1992.
 Dobrowolska D., *Studia nad znaczeniem pracy dla człowieka*, Wrocław 1974.
 Maciuszek J., *Sztuka udanego życia*, Wydawnictwo Profesjonalnej Szkoły Biznesu, Kraków 1996.
 Malec B., *Bezrobocie wśród kobiet*, praca magisterska pod kier. doc. dr. hab. Tadeusza Borkowskiego, Kraków 1991.
 Lamb R., *Zeszyty informacyjno-metodyczne doradcy zawodowego*, nr 9, tłum. L. Ryniak, Warszawa 1998.

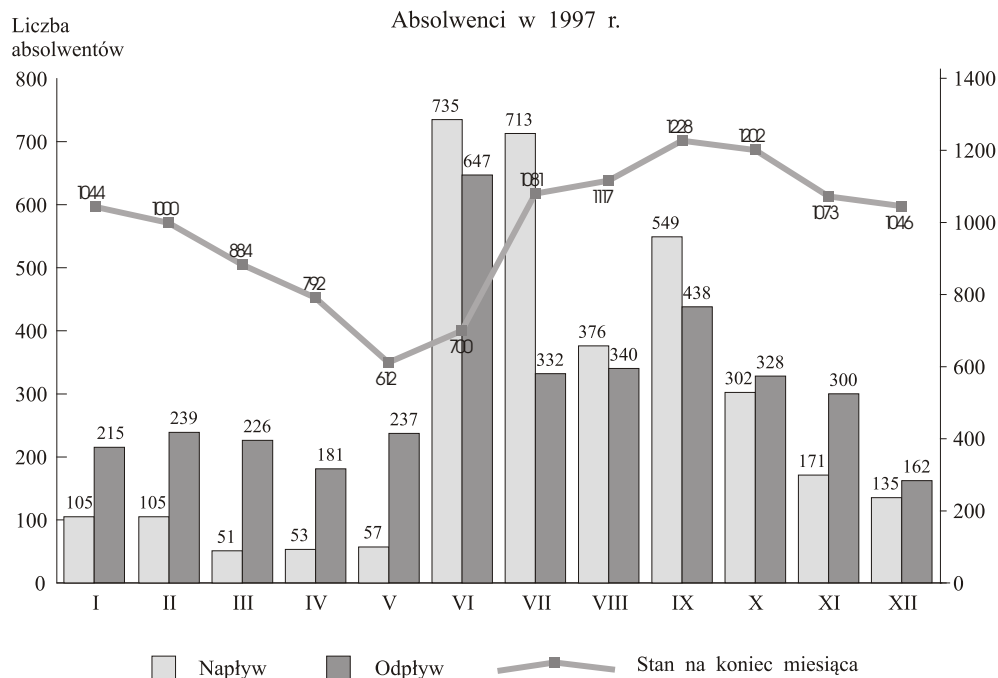
Aneks

Wykres I

Liczba absolwentów wg stanu na koniec miesiąca sprawozdawczego w latach 1993—1997

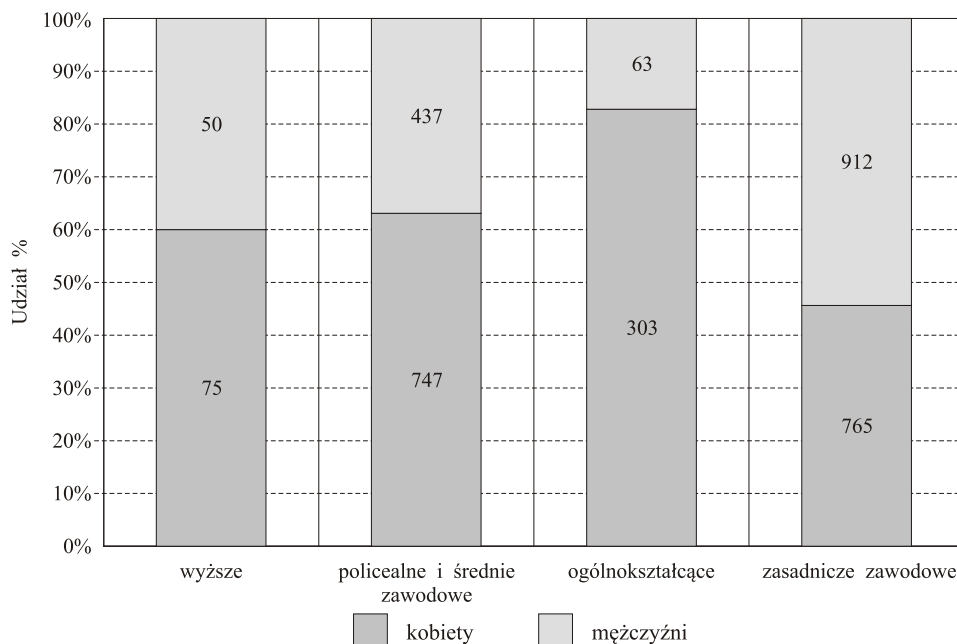

Wykres II

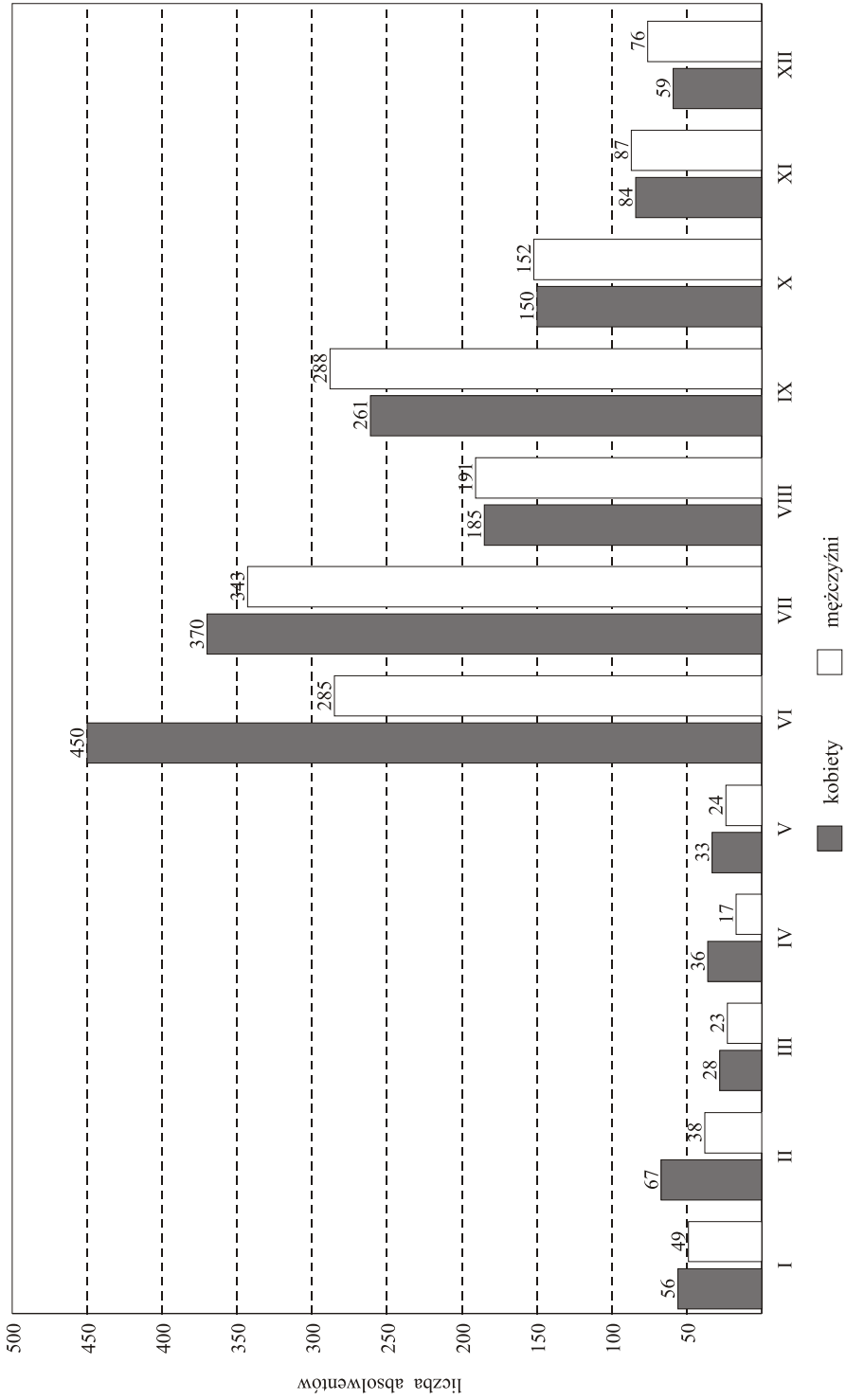

Wykres III

Udział kobiet wśród absolwentów zarejestrowanych w 1997 r. wg poziomu wykształcenia

Absolwenci zarejestrowani w 1997 r. — wg płci

Bezrobotni absolwenci wg płci. Stan na koniec poszczególnych miesięcy 1997 r.

